

ИНТЕРНЕТДА ИНТЕЛЛЕКТУАЛ МУЛК ОБЪЕКТЛАРИНИ ҲУҚУҚИЙ МУҲОФАЗА ҚИЛИШ ТУШУНЧАСИ ВА ЎЗИГА ХОС ХУСУСИЯТЛАРИ

Д.Эгамова,

Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги
Жиззах вилоят бошқармаси бош мутахассиси

АННОТАЦИЯ

Дунёнинг глобаллашуви интернет тармогининг инсоният ҳаётидаги ўрни ва аҳамиятини янада ошириб юбориш билан бирга, кишиларнинг турмуш тарзи ва тасаввурини кескин ўзгартишига олиб келди. Бу эса ўз навбатида, ижтимоий муносабатлар учун афзалликлар ва қулайликлар билан бирга турли чақириқлар ва хавфларнинг ортишига замин яратди. Айни шундай масалалардан бири сифатида бугунги кунда жаҳон миқёсида Интернетда интеллектуал мулк объектларини ҳуқуқий муҳофаза қилиш масалалари кун тартибига чиқди. Бугунги кунда кўплаб хорижий мамлакатларда ялпи миллий даромаднинг сезиларли қисмини интеллектуал маҳсулотдан олинadиган фойда ташкил қилгани ҳолда Интернетдаги “маданий қароқчилик”, “плагиат” каби иллатлар натижасида бу даромадга “тажовуз” юзага келмоқда. Қолаверса, интеллектуал мулк объектнинг муаллифлари, уларга нисбатан мутлақ ҳуқуқлар эгаларининг ҳуқуқлари, патентланган интеллектуал объектларидан лицензия шартномаси асосида фойдаланувчиларнинг ҳуқуқларининг бузилиши ҳолатлари ҳам Интернет тармогининг ривожини билан боғлиқдир. Шу сабабли ҳозирда Интернетда интеллектуал мулк объектларини муҳофаза қилиш чораларини кучайтириш, Интернетда мутлақ ҳуқуқларни бузганлик учун фуқаролик-ҳуқуқий жавобгарлик чоралари ишлаб чиқиш, бунда аниқ компенсация чоралари билан бирга, жавобгарлик субъектлари доирасини белгилаш, сайт эгалари ва домен номи соҳибларининг мажбуриятларини назарда тутиш, ахборот воситачиларнинг жавобгарлигини назарда тутиш лозим бўлади.

Калит сўзлар: Интернет, интеллектуал мулк, муаллифлик ҳуқуқи, маданий қароқчилик, плагиат, шахсий номулкий ҳуқуқлар, ҳуқуқни ҳимоя қилиш.

ПОНЯТИЕ И ОСОБЕННОСТИ ПРАВОВОЙ ОХРАНЫ ОБЪЕКТОВ ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНОЙ СОБСТВЕННОСТИ В СЕТИ ИНТЕРНЕТ

Д.Эгамова,

Главный специалист Джизакского областного управления
Министерства юстиции Республики Узбекистан

АННОТАЦИЯ

Глобализация мира привела к резкому изменению образа жизни и воображения людей, при этом возросла роль и значение Интернета в жизни человека. Это, в свою очередь, породило различные вызовы и риски, а также преимущества и удобства для социальных отношений. В качестве одного из таких вопросов сегодня на повестке дня стоит правовая охрана объектов интеллектуальной собственности в сети Интернет. Сегодня во многих зарубежных странах доходы от интеллектуальной продукции составляют значительную часть валового национального дохода, и в результате таких пороков, как «культурное пиратство» и «плагиат» в Интернете, на эти доходы «посягают». Кроме того, к ним относятся также случаи нарушения прав авторов объекта интеллектуальной собственности, прав обладателей исключительных прав в отношении них и прав пользователей запатентованных объектов интеллектуальной собственности на основании лицензионного договора. к развитию сети Интернет. Поэтому сейчас необходимо усилить меры по охране объектов интеллектуальной собственности в сети Интернет, разработать меры гражданско-правовой ответственности за нарушение исключительных прав в сети Интернет, в которых, наряду с конкретными компенсационными мерами, определить объем субъекты ответственности, предусмотреть обязанности владельцев сайтов и владельцев доменных имен, обеспечить ответственность информационных посредников.

Ключевые слова: Интернет, интеллектуальная собственность, авторское право, культурное пиратство, плагиат, право личной собственности, защита прав.

КИРИШ

Интернетда қандай турдаги асарлар мавжудлигини, бу турдаги асарлар қандай ифодаланганлигини ва уларнинг ҳар бири учун муаллифлик ҳуқуқини ҳимоя қилиш хусусиятлари муҳим аҳамиятга эга. Бунда ҳар бир асарнинг

Интернет тармоғида жойлаштирилиши, улардан фойдаланиш ва уларни ҳимоя қилиш ўзига хос хусусиятлари билан ажралиб туради. Муаллифлик ҳуқуқи объектларининг Интернет тармоғида ифодаланиши, уларга нисбатан ҳуқуқларни ҳимоя қилишга оид масалаларни кўриб чиқсак:

1) Адабий асарлар. Барча турдаги адабий асарлар ҳар қандай мамлакатда муаллифлик ҳуқуқини ҳимоя қилишнинг умумий объекти ҳисобланади. Асарларнинг бу тоифасига одатда китоблар, рисодалар, мақолалар ва бошқа ёзма асарлар киради. Амалдаги қонунчилик, гарчи у адабий асарларнинг таърифини ўз ичига олмаса ҳам, улар "бадий, публицистик, илмий, техник ёки бошқа турдаги" асарлар бўлиши мумкинлигини кўрсатади. Ҳозирги кунда интернет тармоғида мавжуд бўлган материалларнинг аксарияти адабий асарлардир. Электрон почта хабарлари, реклама ва маълумотнома адабиётлари, каталоглар, луғатлар, WWW, ФТП ва бошқа турли хил сайтларида жойлаштирилган матнлар ҳам муаллифлик ҳуқуқи маъносидаги адабий асарлардир¹. Адабий асарларга муаллифлик ҳуқуқи билан тенглаштирилган интеллектуал мулк объекти ҳақида батафсилроқ тўхталиб ўтиш мақсадга мувофиқдир².

МУҲОКАМА ВА НАТИЖАЛАР

Компьютер дастурлари ҳақида гап кетганда эса айнан шу компьютер дастурлари компьютерларни ҳам, улар орасидаги маълумотлар оқимини ҳам бошқаради, уларни ахборот тармоқларига бирлаштиради. Айнан компьютер дастурлари Интернетда жойлаштирилган материалларни қидириш ва танишиш имконини беради ва Интернет орқали узатиладиган барча бошқа ишларни компьютерлар тилидан одамларга тушунарли тилга "таржима қилади". Бундан ташқари, уларнинг ўзлари ҳам мустақил асарлар, ҳам композитсион асарларнинг бир қисми сифатида Интернет орқали кўп миқдорда узатилади. Айнан шу компьютер дастурларини глобал миқёсда бир зумда тарқатиш қулайлиги Интернет дастурлар муаллифлари ва уларнинг ҳуқуқий ворислари учун асосий таҳдидни ташкил этади.

Америка қонуни "компьютер дастури" атамасини муайян мақсадга эришиш учун компьютерда тўғридан-тўғри ёки билвосита фойдаланиш учун баёноتلар ёки кўрсатмалар тўплами деб таърифлайди. Ўзбекистон қонуни батафсилроқ таърифни ўз ичига олади, унга кўра "компьютер дастури" тушунчаси "сўзлар,

¹ Marrakesh Agreement Establishing the World Trade Organization, Annex 1C, Legal Instruments - Results of the Uruguay Round vol. 31 // 33 I.L.M. 81 – 1994.

² Copyright Act of 1976, 17 U.S.C. §101(definition of "literary works").

рақамлар, кодлар, диаграммалар, белгилар ёки бошқа ҳар қандай шаклда мос келадиган шаклда ифодаланган кўрсатмалар тўплами" деган маънони англатади. Компьютерда муайян мақсад ёки натижага эришиш учун уни ҳаракатга келтирадиган оператсион тизим мавжуд бўлиб, айнан шу ибора муаллифлик ҳуқуқини ҳимоя қилиш объекти ҳисобланади. Компьютер дастурининг асосини ташкил этувчи ғоялар, ҳатто унда ифодаланган ва у томонидан тасвирланган, муаллифлик ҳуқуқи билан ҳимояланмаган. Уларни ҳимоя қилиш интеллектуал мулк ҳуқуқининг бошқа соҳаси - патент ҳуқуқининг ваколатидир. Компьютер дастурларини патент қонуни билан ҳимоя қилиш контсептсияси ҳам тарафдорлар, ҳам муҳолифлар билан тўла. Компьютер дастурларини патентлашда бир қатор жуда муҳим амалий қийинчиликлар юзага келади: 1. Патентлаш жараёни жуда узок, уни бажариш учун 2 йилдан 5 йилгача вақт кетади, дастурий таъминотнинг ўзи эса қисқарок бўлиши мумкин. Маълумки, компьютер дастурлари жуда тез эскиради. 2. Дастурий таъминот фонди мавжуд эмас ва шунинг учун патент экспертизасини ўтказиш орқали янги ечимни солиштириш мумкин бўлган аналоглар, прототипларни аниқлаш имконияти мавжуд эмас. 3. Ушбу турдаги объектларга бўлган ҳуқуқларнинг бузилиши ҳолатларини аниқлаш жуда қийин бўлганлиги сабабли, патент ҳужжатларида қабул қилинган объект тавсифини тўлиқ эълон қилиш, ўринсиз бўлиши мумкин, Иккинчидан, таклиф этилаётган дастурий маҳсулотнинг аналоглари ва прототипларини, унинг прототиплардан ва бошқа дастурлардан сезиларли фарқларини, янгилик даражасини ва ҳоказоларни аниқлаш каби тезкор "қўпол" экспертиза ўтказиш усулларини ишлаб чиқиш унчалик қийин эмас, чунки дастурий таъминот ўз моҳиятига кўра компьютерда ишлаш учун жуда мос келади, патент ҳужжати учун ўта сиғимли бўлиб чиқиши мумкин.

Компьютер дастурларини патент қонуни билан ҳимоя қилиш тарафдорларининг³ далиллари куйидагиларга тўғри келади: 1. Патентлашнинг узок муддатга эга бўлиши, патентлашнинг ўзига хос хусусияти эмас. асосий тўсиқ. Биринчидан, фақат ихтиролар даражасида яратилган янги, оригинал дастурий маҳсулотлар патент ҳимоясини олади, деб ишонилади. 2. Аналогларни излаш ва экспертиза ўтказиш учун патент дастурлари фондининг йўқлиги муаммоси компьютер дастурларининг патентга лаёқатлилигини тан олиш истагига жиддий тўсиқ бўлиши қийин. Зеро, шунга ўхшаш муаммолар

³ Азизян В.Г. К вопросу о правовой охране компьютерных программ и баз данных // Вестник Московского университета МВД России. 2014. - №4. - С. 5-10.

патент тизими мавжуд бўлган барча даврларда янги ҳимоя объектлари жорий этилганда пайдо бўлган ва доимо бартараф этилган.

Демак, ЭХМ дастури ҳам муаллифлик, ҳам патент ҳуқуқларини ҳимоя қилиш объекти сифатларига эга бўлганлиги сабабли, дастурий таъминотни иккала соҳа нормаларига мувофиқ ҳимоя қилиш мумкин. Ҳимоя объектларига хос хусусиятлардан келиб чиқиб, фақат битта саноатнинг усулларидадан фойдаланган ҳолда компьютер дастурларини ҳимоя қилишга уринишлар, дастурларни бошқа саноатнинг ҳимоя қилиш объектларига хос бўлган бошқа хусусиятлар нуктаи назаридан ҳимоясиз қолдиради⁴. Патент муҳофазасининг афзалликларини камайтирмаган ҳолда, эътироф этиш керакки, компьютер дастурларини муаллифлик ҳуқуқи қонуни билан ҳимоя қилиш энг содда ва иқтисодий сифатида, шубҳасиз, катта назарий ва амалий қизиқиш уйғотади.

2) Расмлар ва бошқа ҳаракатсиз тасвирлар. Адабий асарлардан кейин компьютер экранидаги фотосуратлар ва бошқа ҳаракатсиз тасвирлар (хариталар, диаграммалар, диаграммалар ва бошқалар) Интернет орқали узатиладиган асарлар орасида кўпроқ. Шу билан бирга, ушбу тасвирлар компьютер экранида шахс томонидан компьютердан фойдаланишни осонлаштириш учун мўлжалланган махсус дастурлар (операцион тизимлар) ва Интернет хизматлари (Интернетда "ҳаракатланиш" учун мўлжалланган иловалар - браузерлар ва бошқа иловалар) орқали яратилиши мумкин. дастурлари) ёки Интернетга жойлаштирилиши ва фойдаланувчиларнинг компьютерларидан мустақил бўлиши. Биринчи ҳолда, экрандаги тасвир компьютер дастурининг бир қисми, унинг интерфейси ва бутун дастур билан бирга ҳимояланган, иккинчи ҳолда, тасвир рақамли фотосурат бўлиб, оддий фотосурат сифатида ҳимояланган (АҚШнинг 1976 йилдаги "Муаллифлик ҳуқуқи қонуни 17 АҚШ §102(a)(2));

3) Муסיқий асарлар ва фонограммалар. Муסיқали асарлар сўзли ва матнсиз анъанавий тарзда муаллифлик ҳуқуқи билан ҳимояланган. "Фанограмма" тушунчасини "муסיқий асар" тушунчасидан фарқлаш керак. Иккинчиси ҳам ижодий меҳнат натижасидир, лекин биринчисини амалга оширишнинг моддий кўринишидаги маҳкамлашнинг иккинчи даражали натижасидир. Муסיқий асарга бўлган ҳуқуқлар унинг муаллифига, ижрога - ижрочига, фонограмма - уни ишлаб чиқарувчига тегишлидир. Ўзбекистон қонунчилиги фонограмма ишлаб чиқарувчиларнинг манфаатларини уларнинг фонограммаларини ноқонуний такрорлашдан ҳимоя қилиш тўғрисидаги

⁴ Гельб А.Б. Программного обеспечения. Уникальный объект интеллектуального творчества // Современное состояние проблемы защиты программного обеспечения. - Таллинн, 2009. - Б. 31.

конвенция қоидаларига мувофиқ, фонограмма "товушларни фақат овозли ёзиш" деб тушунилади⁵. БИМТ манфаатларини ҳимоя қилиш тўғрисидаги конвенция 1972, - Арт. 1(а), фонограмма деганда "мувофиқ ташувчига (магнит лента ёки магнит диск, грамофон пластина, компакт диск ва бошқалар) киритилган овоз ёзуви ёки овозлардан ташқари ҳар қандай товушлар киритилган ёзув кўринишида ёзилган аудиовизуал асар" деб таърифлайди.

Демак, фонограмма нафақат мусиқий, балки бошқа оғзаки, драматик, мусиқий-драматик, хореографик асарларнинг, шунингдек деярли барча ёзиб олинган товушларнинг овозли ёзуви бўлиши мумкин. Интернетда тобора кўпроқ мусиқа ва саундтреклар пайдо бўлмоқда. Мусиқий асарларнинг жонли трансляцияси ҳамон алоҳида ҳолатлар билан чегараланган бўлса-да, бу асарларнинг МИДИ ва МПЗ каби рақамли форматларда ёзилган фонограммалар кўринишида интернет орқали тарқатилиши аллақачон оддий ҳодисадир. Фонограммаларни Интернет орқали тарқатишнинг оммавийлиги уларнинг анъанавий нусхаларида - овоз ёзиш воситаларида (пластинкалар, кассеталар, компакт дисклар ва бошқалар) тарқатишнинг бундай шаклига эҳтиёж йўқлиги билан изоҳланади, бу жараёни сезиларли даражада мураккаблаштиради⁶.

4) Аудиовизуал асарлар. Кинонинг пайдо бўлиши билан муаллифлик ҳуқуқи кинофилмларни ўз ичига олди, технология ривожланиши билан уларга бошқа аудиовизуал асарлар қўшилди. «Аудиовизуал асар» деганда, одатда, бири-бирига боғланган, товушли ёки товушсиз тасвирлар туркумидан ташкил топган, фақат маълум техник воситалар ёрдамида кўрсатишга мўлжалланган асар тушунилади. Ушбу туркумдаги ишларга мисол сифатида қонунда "фильмлар, телефилмлар, видеофилмлар, филмлар, диафилмлар ва бошқалар, улар фантастика, аниматсия (мултфильм), бадиий бўлмаган ёки бошқа бўлиши мумкин" деб қайд этилган. "Муаллифлик ҳуқуқи ва турдош ҳуқуқлар тўғрисида" ги қонун Америка қонунида айтилишича, аудиовизуал асарлар ўз табиатига кўра, проектор ... ёки электрон жиҳозлар каби машиналар ёки қурилмалар орқали кўрсатиш учун мўлжалланган бўлиши керак, ... филмлар ёки фильмлар каби моддий объектларнинг табиатидан қатъи назар, кассеталар, улар мужассамланган". Аудиовизуал асарлар, айниқса, рақамли ёки бошқа электрон шаклда ёзилган асарлар Интернет тармоғига тобора кириб бормоқда. Уларнинг видеоконференциялар, реклама роликлари, видеоклиплар ва

⁵ Алисова Е.В. Актуальные проблемы защиты авторского права в сети Internet // Современные научные исследования и инновации. 2016. №7. С. 12 - 6.

⁶ Савина, В. С. Актуальные тенденции развития авторского права в цифровую эпоху / В. С. Савина // Авторское право и смежные права. - 2017. - № 11. - С. 56-66

мул்தфилмлар каби турлари аллақачон Интернетда жуда кўп миқдорда топилган. Шубҳасиз, алоқа каналларининг ўтказиш қобилияти ошгани сайин, Интернетда тобора кўпроқ аудиовизуал асарлар ва узоқроқ муддатлар пайдо бўлади.

5) Ҳосилавий асарлар. Юқоридаги барча тоифалардаги асарларнинг ижодий мослашуви натижаси бўлган асарлар асл асарлар муаллифларининг ҳуқуқларига зарар этказмаган ҳолда, улар яратилган асарлар билан тенг равишда ҳосила асарлар сифатида муаллифлик ҳуқуқи билан ҳимояланган. Қонунчиликда бундай лотин асарлар эслатиб ўтилган: адабий асарларнинг сахна кўринишлари ва "сахна намойиши учун мос фолклор мосламалари". Қонунчилик бундай асарлар қаторидан "бошқа аудиовизуал асарларни ўзбек ёки бошқа тилларда кўпайтириш, дубляж қилиш, субтитрлаш йўли билан олинган аудиовизуал асарлар"ни аниқ чиқариб ташлайди. Америка қонунда куйидаги сахна асарлар, яъни "бир ёки бир нечта олдиндан мавжуд асарлар асосида яратилган асарлар" санаб ўтилган: "таржима, мусиқий аранжировка, сахна мослашуви, адабий мослашув, филм версияси, овоз ёзиш, кўпайтириш, хулоса, қисқартирилган версия, ёки ҳар қандай - асарни қайта ишлаш, ўзгартириш ёки мослаштириш мумкин бўлган бошқа шакл. Албатта, Интернетда кўплаб таржималар, расмларнинг репродукциялари, компьютер дастурларининг янги версиялари ва бошқа асарлар мавжуд⁷. Аммо Интернетда жойлаштирилган кўплаб асарлар адабий ва бадиий асарлардир, чунки асл асарларни у ерда жойлаштириш мумкин эмас.

Ҳақиқатан ҳам, асарларнинг аксарияти ўзларининг табиати ва ифода шаклини ҳисобга олган ҳолда Интернетда тўғридан-тўғри жойлаштирилмайди, чунки Интернет фақат битта фиксация шаклини тан олади - рақамли шаклини. Бу сўз оғзаки, драматик, хореографик асарлар, пантомим, тасвирий санъат асарлари (расмлар, чизмалар, гравюралар, ҳайкаллар ва ҳ.к.), архитектура, илмий асарлар (иллюстрациялар, хариталар, режалар, эскизлар ва ҳ. к.) ва амалий санъат асарлари билан боғлиқ. Адабий (компьютер дастурлари, шу жумладан), мусиқа, аудиовизуал ва фотографик асарлар, аллақачон рақамли шаклда ёки осонлик билан бириктирилган, фақат техник воситалар билан таржима қилинган, интернетда жойлаштирилган. Анъанавий икки ёки уч ўлчамли шаклларда мустаҳкамланган бир хил ишлар Интернет фойдаланувчилари учун фақат фотосуратлар, кино ёки видео тортишиш ёки сканерлаш натижасида олинган тасвирлар орқали тақдим этилади. Ушбу

⁷ Дадян П.Г. Музыкальное произведение как самостоятельный объект авторского права: теоретико-правовое исследование. ... канд. юрид. наук. – М.: 2015. – С. 9.

тасвирлар лотин маҳсулотидир. Бундан ташқари, олинган фотосуратлар, кино ёки видео материаллар рақамли шаклда ўрнатилмаган бўлса, ушбу материалларни рақамли шаклга ўтказиш натижалари ҳам ўзига хослик мезонига мос келиши шarti билан лотин маҳсулоти бўлиши мумкин. Бошқа асарларни рақамли шаклга ўтказиш натижасида олинган лотин асарларининг ўзига хослиги, масалан, тасвирни ижодий қайта ишлаш, асл нусхадаги нуқсонларни тузатиш ёки эски фотосуратлар ва филмларни тиклашда юзага келадиган рангни ўзгартириш (ранг бериш).

б) тўпламлар ва бошқа асарлар. Юқоридаги барча тоифадаги, шу жумладан лотин асарларининг асарлари тўпламлари, ўзига хослик мезонига мос келиши шarti билан, "шундай қилиб, бундай тўпламларнинг бир қисмини ташкил этувчи асарларнинг ҳар бирининг муаллифларининг ҳуқуқларига зарар етказмасдан" муаллифлик ҳуқуқи билан ҳимоя қилинади.

Қонунчилик ушбу тоифадаги асарларга асарлар тўпламлари, фольклор, энциклопедия ва антология тўпламлари, оддий маълумотлар тўпламлари ва бошқа асарлар киради. Америка қонунчилиги коллекцияни "компиляция" деб атади, унинг остида "олдиндан мавжуд бўлган материаллар ёки маълумотларнинг тўпланиши ва комбинацияси билан ҳосил қилинган иш" деган маънони англатади ва "коллектив иш" атамасини ўз ичига олади. Иккинчиси "даврий нашр, антология ёки энциклопедия каби бир асар сифатида тушунилади, унда алоҳида ва мустақил асарларни ташкил этувчи муайян миқдордаги депозитлар бир бутунга бирлаштирилган". Муаллифлик ҳуқуқи қонунларининг таклиф қилинган қоидаларидан кўриниб турибдики, тўпламлар муаллифлик ҳуқуқи билан ҳимояланган, улар ўз ичига олган материаллар уни ҳимоя қилиш объектидир. Бундай материаллар, қўриқланадиган ишлар билан бир қаторда, сақланмаган нарсалар, шу жумладан оддий маълумотлар ҳам бўлиши мумкин. Юқорида айтиб ўтилганидек, номлар ва манзиллар, захира буюмлар рақамлари, валюта курслари ва қимматли қоғозлар котировкалари каби оддий маълумотлар ҳақиқатдир ва улар муаллифлик ҳуқуқи билан ҳимояланмайди. Бу куннинг илмий, тарихий, биографик ва янгиликлар ҳақидаги барча фактларга тааллуқлидир. Сақланмаган объектлар сингари, улар жамоат мулкига тегишли бўлиб, ҳар ким томонидан эркин ишлатилиши мумкин. Бироқ, жамоат мулкига тегишли объектлар тўпламлари муаллифлик ҳуқуқи билан ҳимояланган бўлиши мумкин. Интернетда бундай тўпламлар кўпинча маълумотлар базалари ҳисобланади. Ушбу асарлар электрон шаклда

мустақамланган ахборотни сақлаш, узатиш ва қидириш жараёнларини сезиларли даражада соддалаштиради.

Маълумотлар базаси (компиляция) остида қонунчилик "ишлар, маълумотлар ёки ҳар қандай бошқа мустақил ахборот мажмуи ўзбошимчалик шаклида тушунади, шу жумладан-электрон, танлаш ва унинг компилятсия ижодий меҳнат натижасидир компонентларини жойлаштириш, ва унинг таркибий қисмлари алоҳида-алоҳида мавжуд ва махсус қидирув тизими орқали топиш мумкин электрон воситалар (компьютер) ёки бошқа воситалар асосида". Ушбу таърифга асосланиб, қонун маълумотлар базаларига, электрон қурилмалардан ташқари, механик қурилмалар ёрдамида бошқариладиган ва қидириладиган тизимларни ҳам назарда тутди. Маълумотлар базаси - бу маълумотларни топиш ва компьютер ёрдамида қайта ишланиши мумкин, шундай қилиб, тизимли маълумотлар тўпламини (масалан, мақолалар, ҳисоб-китоблар) тақдим этиш ва ташкил объектив шаклидир. Шундай қилиб, муаллифлик ҳуқуқига кўра, маълумотлар базаси фақат электрон маълумотлар базаси ҳисобланади. Америка қонунчилигида маълумотлар базаси таърифи мавжуд эмас, лекин, албатта, юқорида келтирилган таърифдан кўриниб турганидек, "материаллар ёки маълумотлар" нинг анъанавий ва электрон тўпламларини "компиляция" атамасига киритади. Албатта, сақланмаган асарлардан ёки оддий маълумотлардан ташкил топган маълумотлар базаларини муаллифлик-ҳуқуқий муҳофаза қилиш ҳажми кўриқланадиган материаллардан ташкил топган маълумотлар базаларига тақдим этиладиган ҳимоя ҳажмидан кам. Давлат мулкига қонуний равишда киритилган элементлардан ташкил топган маълумотлар базалари учун муаллифлик ҳуқуқи фақат бундай маълумотлар базаларини ташкил этувчи материалларни танлаш, мувофиқлаштириш ва компилятсия қилиш билан ҳимояланган. Бироқ, муаллифлик ҳуқуқи ушбу материаллардан эркин фойдаланишга тўсқинлик қилмайди.

Бундан ташқари, кўпгина маълумотлар базалари муаллифлик ҳуқуқини ўзларининг хулосаларини талаб қилиши мумкин бўлган катта саъй-ҳаракатлар ва инвестицияларга қарамасдан, ўзига хослик мезонига мос келмайди. Бундай маълумотлар базаларининг мисоли телефон маълумотномалари бўлиб, алфавит принципи асл нусхадан узокдир. Шу билан бирга, замонавий интеллектуал мулк ҳуқуқида суи генерисни муаллифлик ҳуқуқи билан ҳимояланмаган маълумотлар базаларига ҳимоя қилиш тенденцияси кучаймоқда. Шундай қилиб, 1996 йилда эвропа Игтifoқи директивани қабул қилди, унга кўра маълумотлар

базасини ҳуқуқий ҳимоя қилиш зарур бўлиб, унинг таркибий қисмларини олиш, текшириш ёки тақдим этишга жиддий инвестициялар киритилди. Директив Европа Иттифоқига аъзо ўн беш давлатнинг миллий қонунчилигига татбиқ этилиши ва 1999 йил охирига келиб Белгия, Дания, Германия, Испания, Австрия ва Финляндия томонидан амалга оширилиши керак эди⁸. Шу каби қонун лойиҳаси АҚШ Конгрессида кўриб чиқилмоқда. Таклиф этилган қонун, муҳим пул ёки бошқа ресурсларни инвестициялаш йўли билан бошқа шахс томонидан тузилган, тартибга солинган ва қўллаб-қувватланган "ахборот йиғилиши" нинг тўлиқ ёки катта (миқдорий ёки сифат жиҳатидан) қисмини кўпайтириш ва тижорий фойдаланишни тақиқлайди, шунинг учун бу бошқа шахснинг мавжуд ёки потенсиал савдо бозорига зарар этказди. Тавсия этилган ҳимоя муддати - 15 йил. Тўпламларни тузувчилар ҳокимларини ҳимоя қилишнинг назарда тутилган усуллари зарарни қоплаш ва тақиқни ўз ичига олади. Қасддан бузилишлар учун жиноий санкциялар белгиланади. Европа Иттифоқи мамлакатлари, ўзига хослиги мезонларини жавоб бермайди маълумотлар базалари тўғрисидаги қонун сўнгги таҳририда куйидаги, суи генерис қонун кенг тарқалган эди, лекин бу қонун мазмуни нима, қонун кўрсатилган эмас. Қонуннинг ушбу қоидасини аниқлаган норматив-ҳуқуқий ҳужжат бугунги кунда қабул қилинмаган.

Тузилган асарларга веб-сайтлар ва мултимедиа асарлари ҳам кирилади. Ушбу турдаги асарларнинг иккаласи ҳам "тармоқлар тармоғи"да кенг тарқалган ва веб-сайтлар, умуман, фақат Интернетга хос бўлган ҳодисадир ва унинг ресурсларининг аксарияти улар учун. Жисмоний ва ҳуқуқий табиатига кўра, веб-сайтлар маълумотлар базаларига яқин. Веб-сайтга жойлаштирилган матнлар одатда бир хил ёки бошқа сайтга жойлаштирилган бошқа ахборот ресурсларига ҳаволалар мавжуд. Шундай қилиб, веб-сайтлар тизимлаштирилган маълумотларга кириш механизмлари бўлиб, оригинал бўлиб, маълумотлар базаси сифатида муаллифлик ҳуқуқи билан ҳимояланган. Мултимедиа асарлари – бу асарларнинг икки ёки ундан ортиқ тоифаларини бир шаклда бирлаштириш натижасидир⁹.

Бугунги кунда мавжуд бўлган барча комбинацияларнинг энг қулай шакли, албатта, рақамли. Агар муаллифлик ҳуқуқи бўйича мултимедиа асарларининг хавфсизлиги иккиланмасдан бўлса, уларнинг ҳимояси ҳажмини аниқлаш жуда

⁸ Andrew R. Basile, Jr. Recent Developments: Intellectual Property Law and the Internet // 584 PLI/Pat 293. – P. 325.

⁹ Илларионов, В.С. Авторские права на музыкальные произведения, распространенные в сети Интернет: автореф. дисс. к.ю.н.: 12.00.03. – Москва, 2013. С. 32 – 63.

мураккаб. Муаммо мултимедиа асарлари замонавий ахборот технологиялари туфайли юзага келган муаллифлик ҳуқуқини муҳофаза қилишнинг турли объектларини яқинлаштириш жараёнининг самарасидир. Анъанага кўра, муаллифлик ҳуқуқи ҳимояланган объектларнинг бир нечта гуруҳларини ажратиб туради, уларнинг ҳар бири бир нечта асарлардан иборат бўлиб, бир гуруҳга бошқа гуруҳга берилган нарсалардан фарқли равишда ҳимоя қилиш мумкин. Ва бундай бўлиниш, албатта, ҳимояланган асарларнинг барча тоифалари ўртасидаги барча хусусиятлар ва сифат фарқларини ҳисобга олиш имконини берди. Бироқ, рақамли технологияларнинг пайдо бўлиши муаллифлик ҳуқуқининг ҳар қандай объектларини рақамли шаклга айлантириш ва уларни битта иш доирасида бирлаштиришга имкон берди. Масалан, адабиёт ва санъат тарихи бўйича аудио ва видео - эскорт билан интерактив ўқув дастури нима? Компютер дастури? Адабиёт иши? Аудиовизуал иш? Афсуски, замонавий муаллифлик ҳуқуқи бу саволларга аниқ жавоб бермайди.

Интернетда муаллифлик ҳуқуқи предмети сифатида жойлаштирилган асарларнинг хусусиятлари уларни аниқлашнинг ўзига хос шакли билан боғлиқ. Ушбу асарларни тузишнинг рақамли шакли уларнинг ноёб, илгари тасаввурга эга бўлмаган жисмоний фазилатларига имкон беради ва уларни ҳуқуқий ҳимоя қилишда муҳим муаммоларга олиб келади. Қуйида интернетда жойлаштирилган асарларга бўйсунадиган техник омиллар ва бу омиллар сабаб бўлган ҳуқуқий муаммолар мавжуд. 1) ижро этиш вақтида сифатни йўқотиш йўқ. Аналог нусха кўчириш воситаларидан (фотокопирер, видео ва аудиоманитофонлар, факсимил аппаратлар ва ҳ.к.) фойдаланган ҳолда тайёрланган асарлардан фарқли ўлароқ, рақамли нусхалар ҳеч қандай сифат йўқотмасдан идеал нусхалардир. Биринчи рақамли нусха бир хил аслидан олинган минг нусхадан бутунлай фарқ қилмайди. Ҳар бир нусха мукамал бўлгани учун, гаровгирлар хоҳлаганча кўп нусхалар қилишига тўсқинлик қиладиган сифатли чекловлар йўқ ва бу нусхаларни олувчилар асл нусхадан кам бўлмаган нусхасини олиш учун қонуний манбага мурожаат қилишлари шарт эмас. 2) кўпайтириш ва тарқатиш харажатларининг аҳамиятсизлиги. Китоблар, журналлар, мусиқа кассеталари ёки СД-лар, видеокассеталар ёки дастурий таъминотнинг одатий нусхаларини тарқатиш амалиётидан фарқли ўлароқ, интернетда чоп этилган асарнинг нусхалари жуда кам, чунки бу нусхани бир хил Интернет орқали якуний истеъмолчига этказиб бериш билан боғлиқ харажатлар. Интернетда сайтни қўллаб-қувватлаш қиймати ундан олинган маълумотларнинг ҳажмига (замонавий телекоммуникатсия бозорининг

ҳақиқатларига) боғлиқ эмаслигини ҳисобга олсак, муаллифлик ҳуқуқининг бузилиши гаровгирлар учун сезиларли харажатлар билан бирга келмайди. 3) аноним тарзда ҳаракат қилиш қобилияти. Бугунги кунда мавжуд бўлган технологиялардан фойдаланган ҳолда, гаровгирлар интернетда аноним тарзда ҳаракат қилишлари мумкин, бу эса ўз фаолиятининг изларини қолдирмайди. Анонимлик – Интернетнинг хавф-хатарларидан бири, чунки ҳеч бўлмаганда назарий жиҳатдан ҳуқуқбузарлар жазосиз қолишларига имкон беради, шу билан бирга, ҳуқуқшуносликнинг умумий тамойилини инкор этади, унга кўра, зарар кўрган шахслар уни қоплашлари керак¹⁰. Натижада, улар жавоб беришга мажбур бўлгандан кўра жазосиз қоладиган вазиятда кўпроқ тартибсизликларни таъминлаш мумкин.

Бироқ, аноним фаолият муаллифлик ҳуқуқининг ўзига хос муаммоси эмас, Интернетда содир этилган барча жиноятлар ва ҳуқуқбузарликларга тааллуқлидир. Шундай қилиб, фақат муаллифлик ҳуқуқи эгаларини ҳимоя қиладиган чора-тадбирларни ишлаб чиқиш ўрнига, махфийликка олиб келадиган зарар муаммосига мурожаат қилиш мақсадга мувофиқдир. Бундан ташқари, айниқса, бу ҳаракатлар табиатда тижорий бўлса, аноним ҳаракатлар соҳалари ва ҳажмини табиий равишда чеклаш мавжуд¹¹. Муайян босқичда фаолият, ҳеч бўлмаганда, билвосита далилларни ("ҳақиқий" ва "виртуал" дунёда) тарқатиш учун этарли даражада муҳим бўлиши мумкин, бу эса ҳуқуқбузарни аниқлашга имкон беради¹². Ўқимаган фойдаланувчилар муаммоси "ҳақиқий" ва "виртуал" бўшлиқлар билан боғлиқ, аммо Интернет бундай фойдаланувчиларга муаллифлик ҳуқуқи билан ҳимояланган асарларни осонгина тарқатиш имконини беради. Кўпгина ҳолларда, бундай тарқатиш, масалан, муаллифлик ҳуқуқи билан ҳимояланган ва фойдаланувчи томонидан муаллифлик ҳуқуқи эгасидан, учинчи шахсларга қонуний равишда олинган асарларни жўнатишда, ҳатто тасодифан зарар этказиши мумкин. Шундай қилиб, биз муаллифлик ҳуқуқи эгаларининг жиддий йўқотилишига олиб келиши мумкин бўлган бир қатор нисбатан кичик қоидабузарликларни олишимиз мумкин.

¹⁰ Оконечникова Л.В., Арди Р. Исследование особенностей анонимности и самораскрытия в Интернет-общении (на примере индонезийской и русской культур) // Известия Уральского государственного университета: Серия 1: Проблемы образования, науки и культуры. 2011. Т. 95. – № 4. – С. 203–214.

¹¹ Boscer. Facebook's Randy Zuckerberg: Anonymity Online «Has to go away». Цит. по: Shmitz Sandra. Facebook's Real Name Policy. Вуу-Вуу, Max Mustermann? // JIPITEC 3. 4 (2013). P. 203.

¹² Михайлов С.В. Анонимность в Интернете // "Журнал Суда по интеллектуальным правам", № 17, сентябрь 2017 г., с. 26-32

Интернетда жойлаштирилган асарларни химоя қилиш билан боғлиқ ишларнинг ҳолатига сезиларли таъсир кўрсатадиган техник ва ҳуқуқий жиҳатлар билан бир қаторда, фойдаланувчиларнинг умуман интеллектуал мулкка бўлган муносабати ва хусусан, муаллифлик ҳуқуқи билан боғлиқ айрим асосий муаммолар ҳам тўхталиб ўтилиши керак¹³. Интернет жамиятининг муайян ижтимоий ва маданий жиҳатлари ва фойдаланувчиларнинг Интернетда жойлаштирилган асарлардан фойдаланиш учун пул тўлаш истагига таъсири, яъни муаллифлик ҳуқуқини химоя қилиш объектларидан унинг меъёрларига мувофиқ фойдаланиш истаги мавжуд. Фойдаланувчиларнинг муаллифлик ҳуқуқига бўлган муносабати "интеллектуал мулк ўзини химоя қилмаслиги керак" деган тезисдан фарқ қилади, "муаллифлик ҳуқуқи яхши химоя қилиниши керак". Юқорида келтирилган фикрларнинг бешта асосий сегментини ажратиш мумкин:

1) ахборот бепул бўлиши керак. Ушбу тезиснинг тарафдорлари ҳар қандай интеллектуал мулк бутун жамиятга тегишли бўлиши керак ва унинг барча аъзолари томонидан фойдаланилиши мумкинлигига ишонишади. Ва бу ғоянинг доимий тарафдорларини топиш осон бўлмаса-да, Интернетда топадиган ҳар бир нарсани бепул ишлатиш мумкин деб ҳисоблайдиганларни топиш жуда осон;

2) "Алоқа ҳуқуқи". Ушбу ғояни кўллаб-қувватлайдиганлар, уларнинг манбасини кўрсатишда асарларни эркин ишлатиш мумкинлигига ишонишади. Шунга қарамай, эҳтимол, бу ғоянинг мутлақо тарафдорларини топиш осон эмас, лекин ҳатто вақти - вақти билан унга мурожаат қилмаган муаллифлар орасида ҳам одамларни топиш қийинроқ. Бу ҳақоратли, лекин мажбурий мос ёзувлар талаб эмас, балки барча мамлакатлар қонун мавжуд ва тез-тез эмас, балки барча тоифадаги нисбатан юзага келиши мумкин. Интернет фойдаланувчилари орасида мавжуд бўлган бўлса-да, алоқаларни рағбатлантиришга мойил;

3) асарни чеклаган даражада жорий этиш. Ушбу ғоянинг тарафдорлари¹⁴ интеллектуал мулк объектларини яратувчилар ўз асарларини химоя қиладиган муайян ҳуқуқларга эга бўлиши керак, деб ҳисоблашади, аммо улар бундай ҳуқуқларнинг мутлақ хусусиятини инкор этадилар. Асарлардан чекланган фойдаланиш ғояси тарафдорлари ижодкорларнинг ҳуқуқларини химоя қилиш ва уларнинг турмуш тарзи ёки бизнес эҳтиёжлари билан белгиланадиган муаллифлик ҳуқуқининг бузилишига йўл қўймаслик кераклиги ўртасидаги

¹³ Shmitz Sandra. Facebook's Real Name Policy. Byu-Byu, Max Mustermann? // JIPITEC 3. 4 (2013). P. 199.

¹⁴ Lance Rose. Emperor's Clothes Still Fit Just Fine // Wired. – Feb. 1995. – P. 103, 104; Philip E. Ross. Cops Versus Robbers in Cyberspace // Forbes. – Sept. 9, 1996. – P. 134, 137.

мувозанатни топишга ҳаракат қилишади¹⁵. Бундай нуқтаи назар, кўпчилик юрисдикцияларнинг замонавий муаллифлик ҳуқуқининг позициясини акс эттиради, бу ерда муаллифлик ҳуқуқи эгаларининг манфаатларини ишончли ҳимоя қилиш билан бир қаторда муайян шароитларда асарлардан эркин фойдаланишга рухсат берилади¹⁶;

4) номулкий ҳуқуқлар. Муаллифнинг номулкий ҳуқуқлари остида, одатда, "асарга ўз муаллифлик тан талаб ва ҳар қандай бузуқлик, бузилиш ёки бу иш ёки муаллифнинг шарафини ёки обрўсига зарар этказилиши мумкин бўлган иш ҳар қандай бошқа тажовузда бошқа ўзгартириш қарши", унинг ҳуқуқини тушуниш. Умуман олганда, мулкий ҳуқуқлар муаллифнинг асарлари унинг давоми эканлиги ҳақидаги ғоянинг пайдо бўлиши, шунинг учун муаллиф муаллифни ўз асарлари орқали қандай назорат қилиш ҳуқуқига эга. Муаллифлик ҳуқуқи ва ҳар қандай потенциал фойдаланувчи (шу жумладан цессионарийлар ва лицензиатлар) муносабатларида номулкий ҳуқуқлар доктринаси устувор ва бу доктрина кўплаб юрисдикцияларда амал қилади;

5) муаллифларнинг асосий ҳуқуқлари. Ушбу ғояни қўллаб-қувватлайдиганлар, муаллиф ўз асаридан фойдаланишни назорат қилиш учун муҳим кучга эга бўлиши керак, деб ҳисоблашади. Улар муаллифга ўз асарларидан фойдаланишнинг барча ҳолатларини назорат қилиш ҳуқуқини бериб, ҳатто мулкий ҳуқуқлардан ҳам кўпроқ бўлар эди¹⁷. Муаллифлик ҳуқуқини муҳофаза қилиш соҳасидаги давлат сиёсатини шакллантириш нуқтаи назаридан, замонавий муаллифлик ҳуқуқи юқорида айтиб ўтилган нуқтаи назарларга риоя қилган одамларнинг хатти-ҳаракатларига қандай таъсир қилиши мумкинлигини ўйлаб кўриш мақсадга мувофиқ бўлади. Шунинг таъкидлаш керакки, "ахборот эркин бўлиши керак" деган фикрни қўллаб-қувватлайдиганлар муаллифлик ҳуқуқининг қоидаларини бузиш учун санкцияларнинг зўравонлигига қарамасдан ва эркин фойдаланиш тарафдорларига таъсир кўрсатиш учун муаллифлик ҳуқуқи нормаларини мустаҳкамлаш учун этарли даражада осонлик билан бузилган бўлиши мумкин. ахборот жуда мантиқий бўлмади¹⁸.

¹⁵ Jessica Litman. The Exclusive Right to Read // 13 Cardozo Arts & Ent. LJ. 29. – 1994. – P. 50-51.

¹⁶ Фатова Д.Ф. Проблемы распространения объектов интеллектуальной собственности в сети Интернет на безвозмездной основе. Текст: непосредственный // Молодой ученый. 2016. – № 20 (124). – С. 566-569. URL: <https://moluch.ru/archive/124/34293/> (дата обращения: 12.09.2022).

¹⁷ Lance Rose. Emperor's Clothes Still Fit Just Fine // Wired. – Feb. 1995. – P. 104.

¹⁸ Kathy Rebello. Making Money on the Net // Bus. Week. – Sept. 27, 1996. – P. 104.

Интернет маданияти кучли интеллектуал мулк ҳуқуқларининг муҳолифлари сафини оширганлигини ҳисобга олиб, муаллифларнинг ҳуқуқларини кучайтиришга қаратилган янги муаллифлик ҳуқуқи тўғрисидаги қонун ҳужжатлари керакли натижаларга эриша олмайди¹⁹. Тарихий жиҳатдан Интернетнинг асосий тарғиботчилари олимлар ва технологлар бўлиб, уларнинг аксарияти "ахборот эркин бўлиши керак" деган ғояни қўллаб-қувватлайди (ёки "боғланиш ҳуқуқи" тарафдорлари)²⁰. Вақт ўтиши билан, Интернетнинг янги неофит тўлқинлари бу маданиятни суюлтиришди ва янги келганлар интеллектуал мулкка нисбатан бошқача муносабат билдиришди.

Мисол учун, ўттиздан ортиқ бўлмаган кишиларни олайлик. Деярли бутун ҳаёти давомида бу одамлар ўз уйларида жуда кўп нарсаларга эга бўлишди - муаллифлик ҳуқуқининг бузилиши учун фойдаланишлари мумкин бўлган кўплаб қуролларга: аудио ва видеоёзувчилари (ва нисбатан арзон, тоза кассеталар), юқори сифатли ва арзон нусха кўчириш машиналари, факс машиналари, ва эҳтимол, энг кучли нусха кўчириш воситаси шахсий компьютер (арзон қаттиқ ва мослашувчан дисклар билан)²¹. Натижада, ўттиз ёшга тўлган кишиларнинг авлоди интеллектуал мулкни осонгина ва арзон нархларда оммавийлаштириш имкониятига эга. Талабаларга келсак, уларнинг кўпчилиги (ёки ҳатто бирор нарса) компьютер учун дастурий таъминотдан сотиб олган, фақат танишлар ёки ётоқхонадаги кўшнидан керакли дастурларни "қарз бериш" ўрнига? Ва уларнинг қанчаси севимли кўшиқларнинг тўпламлари эди? Улардан қанчаси ўзларининг касетларда мусиқани кимнингдир плиталари билан қайта ёздилар? Бундай одамларни ўзларининг ҳаракатлари мавжуд тизим томонидан тақиқланганлигига ишонч ҳосил қиладиган механизмлар мавжудми ёки йўқми? Дастлабки Интернет фойдаланувчилари ўттиз ёшга тўлмаганлар билан бирлашдилар ва биргаликда қизиқарли Интернет психологиясини яратдилар²². Интернет жамияти, катта ниҳилизмга эга бўлган ҳар бир нарса, масалан, почта рўйхатига электрон почта хабарларини юбориш эканлигини исботлашга уринишдир²³. Бундан ташқари, муаллифлик ҳуқуқининг кўплаб эгалари қимматли интеллектуал мулкка эга бўлишлари учун, фойдаланувчилар ҳамма жойда фақат бепул материалларни кутиш одатига эга. Бундай ҳолатларда фойдаланувчилар интеллектуал мулк учун пул тўлашга шошилмаяптилар,

¹⁹ Steve G. Стейнберг. Seek and Ye Shall Find (Maybe) // Wired. – May 1996. – P. 84.

²⁰ Jessica Litman. The Exclusive Right to Read // 13 Cardozo Arts & Ent. LJ. 29. – 1994. – P. 46.

²¹ Steve G. Seek and Ye Shall Find (Maybe) // Wired. – May 1996. – P. 108.

²² Mitch Betts. Online Pay Per View // ComputerWorld. – June 5, 1995. – P. 58.

²³ Constance Sommer. Film Rights Falling Through the Net // San Jose Mercury News. – Dec. 10, 1996. – P. 10.

чунки улар бир жойда бепул алтернатив бўлиши кераклигини билишади. Рўйхатга олиш формасини тўлдириш каби кичик расмиятчиликларни амалга ошириш зарурати кўплаб фойдаланувчиларни кўрқитади. Бепул фойдаланиш одати муаллифлик ҳуқуқи эгаларининг фойдаланувчилардан ҳақ олиш уринишларини тобора мураккаблаштиради.

Интернетда ҳуқуқий таълим ғояси жуда реал кўринади-да, муаллифлик ҳуқуқи мавжуд қоидаларга мувофиқ фойдаланиш учун Интернет ўзи ўзгартириш учун уринишлар муҳим саъй-ҳаракатларни талаб қилади. Бундан ташқари, "кичик бузилишлар" га қарши кураш тизимини яратишга қаратилган ҳар қандай уринишлар маҳкум этилади, чунки улар жамоат харажатлари ва ижтимоий манфаатлар нисбати жиҳатидан самарали эмас. Иқтисодий омиллар ёрдамида комплекда муаллифлик ҳуқуқининг усулларини қўллаш анча самаралидир, яъни радио ва телевидениеда мавжуд бўлган ўзаро боғлиқ субсидия моделларини интернетда амалга ошириш, бу эрда дастур аудиториясидан тўлов олинмайди, лекин муаллифлик ҳуқуқи билан ҳимояланган материаллардан фойдаланиш учун эфир ташкилотлари томонидан ажратмалар рекламачилардан олинган маблағлардан амалга оширилади.

Сўнгги ўн йилликда Интернет ҳақиқатан ҳам келажакнинг "ахборот супер-линияси" нинг прототипи ва асоси бўлди. Бугунги кунда тасаввурни ҳайратга солувчи суръатларда ривожланиб бораётган ушбу "тармоқ тармоғи" таълим ва тадқиқот доираларида алоқа воситаларидан кескин рақобат майдонига айланди. Интернет глобал миқёсда турли ахборотларни тарқатишнинг асосий воситаси бўлди. Ушбу маълумот Интернет орқали, асосан, ҳар қандай Расмийликни ва нашр этиш фактидан қатъи назар, мамлакат қонунчилигида белгиланган ҳимоя мезонларига мос келиши шарт билан, Берн Иттифоқи мамлакатларининг ҳар қандай мамлакатидан муаллифлик ҳуқуқи билан муҳофаза қилиниши лозим бўлган асарлар кўринишида тақдим этилади. Бироқ, муаллифлик ҳуқуқи эгалари ахборот технологияларининг мавжудлиги сабабли сезиларли хавфларга дуч келиши мумкин. Интернетнинг трансчегаравий табиати ва унда жойлаштирилган асарларни қайд этишнинг рақамли шакли муаллифлар ва уларнинг ҳуқуқий ворислари томонидан ўз ҳуқуқларини амалга оширишни анча мураккаблаштиради²⁴.

Шунга қарамай, биз интеллектуал мулк объектлари, шу жумладан, уларни Интернет орқали тарқатиш учун яратилаётган кучли далилларга эгамиз.

²⁴ Галахова А. Е. Способы защиты и охраны объектов авторского права, размещенных в инфосфере сети Интернет // Юридический мир. 2013. № 10. – С. 32–34.

Дарҳақиқат, юқорида айтиб ўтилган муаммолар мавжудлигига қарамасдан, интеллектуал мулк объектларининг катта, деярли кўп сонли қисми интернетда пайдо бўлиб, тарқатилмоқда.

ХУЛОСА

Шундай қилиб, муаллифлик ҳуқуқи билан ҳимояланган асарлар учун ахборот технологиялари бўлган таҳдидлар уларни янада яратиш ва тарқатишга ёрдам бермаслигига ишонганларнинг даъволарига қарамай, ҳақиқий асослар йўқ. Шу билан бирга, Интернет маданиятининг техник эволюциясининг умумий оқибатлари билан бирлашиши муаллифлик ҳуқуқига нисбатан ижтимоий муносабатни ўзгартиради деб тахмин қилиш мумкин. Биз муаллифлик ҳуқуқини ҳимоя қилиш зарурлигини тушуниш учун кичик, аммо кўплаб қонунбузарликларга бағрикенглик билан бирлаштирадиган маданиятга айландик. Бошқача айтганда, биз бошқаларнинг интеллектуал мулк ҳуқуқларини ҳурмат қилмоқчимиз, бироқ айни пайтда одатий ҳаётимизни ўзгартиришни хоҳламаймиз, гарчи у жуда кичик, деярли кундалик, аммо ноқонуний хатти-ҳаракатлар билан боғлиқ бўлса-да. Ижтимоий ва маданий омиллар, фақат муаллифлик ҳуқуқи усуллари (ва хатто ундан ҳам ёмони – санкцияларни кучайтиришга уринишлар) томонидан исталган таъсирсиз бундай муносабатни ўзгартиришга уринишлар.

Муаллифлик ҳуқуқи тўғрисидаги миллий қонунларга ва ушбу соҳадаги халқаро шартномаларга мувофиқ, муаллифлар (мулкӣ ҳуқуқлар ва уларнинг ҳуқуқӣ ворислари учун) адабиёт, фан ва санъат асарларини яратиш ва улардан фойдаланиш билан боғлиқ мулкӣ ва номулкӣ ҳуқуқлар берилади. Муаллифга ёки муаллифлик ҳуқуқининг бошқа эгасига мулкӣ ҳуқуқлар асарни ҳар қандай тарзда иқтисодӣ эксплуатация қилиш ҳуқуқига эга. Ушбу ҳуқуқнинг эксклюзивлиги, қонун ҳужжатларида назарда тутилган ҳоллар бундан мустасно, асарга муаллифлик ҳуқуқига эга бўлган шахснинг рухсатисиз ҳеч бир шахс уни бирон-бир тарзда ишлата олмайди.

REFERENCES

1. Marrakesh Agreement Establishing the World Trade Organization, Annex 1C, Legal Instruments - Results of the Uruguay Round vol. 31 // 33 I.L.M. 81 – 1994.
2. Азизян В.Г. К вопросу о правовой охране компьютерных программ и баз данных // Вестник Московского университета МВД России. 2014. - №4. – С. 5-10.

3. Гельб А.Б. Программного обеспечения. Уникальный объект интеллектуального творчества // Современное состояние проблемы защиты программного обеспечения. - Таллинн, 2009. - Б. 31.
4. Имомов, Н. (2018). ЗАДАЧИ ГРАЖДАНСКОГО КОДЕКСА: ПРАВОВОЕ ОПРЕДЕЛЕНИЕ ИЛИ ПРАВОВОЕ УПОРЯДОЧЕНИЕ СОЦИАЛЬНЫХ ОТНОШЕНИЙ. *Review of law sciences*, (1), 43-49.
5. Дадян П.Г. Музыкальное произведение как самостоятельный объект авторского права: теоретико-правовое исследование дис. ... канд. юрид. наук. – М.: 2015. – С. 9.
6. Andrew R. Basile, Jr. Recent Developments: Intellectual Property Law and the Internet // 584 PLI/Pat 293. – P. 325.
7. Илларионов, В.С. Авторские права на музыкальные произведения, распространенные в сети Интернет: автореф. дисс. к.ю.н.: 12.00.03. – Москва, 2013. С. 32 – 63.
8. Imomov, N. F. (2018). The tasks of the Civil code: regulation of social relations or determination of rights. *Review of law sciences*, 2(1), 9.
9. Boscer. Facebook`s Randy Zuckerberg: Anonymity Online «Has to go away». Цит. по: Shmitz Sandra. Facebook`s Real Name Policy. Ву-Ву, Max Mustermann? // JPIТЕС 3. 4 (2013). P. 203.
10. Михайлов С.В. Анонимность в Интернете // "Журнал Суда по интеллектуальным правам", № 17, сентябрь 2017 г., с. 26-32
11. Имомов, Н. (2020). ЭСТОППЕЛЬ И ЕГО ВЫРАЖЕНИЕ В ГРАЖДАНСКОМ ПРАВЕ. *Review of law sciences*, 2(Спецвыпуск), 43-48.
12. Lance Rose. Emperor's Clothes Still Fit Just Fine // *Wired*. – Feb. 1995. – P. 103, 104; Philip E. Ross. Cops Versus Robbers in Cyberspace // *Forbes*. – Sept. 9, 1996. – P. 134, 137.
13. O'G'Li, A. A. M. (2022). KORPORATSIYA USTAV KAPITALI FUNKSIYALARI VA UNGA OID MILLIY QONUNCHILIK NORMALARINI TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI. *Academic research in educational sciences*, 3(8), 109-113.
14. Lance Rose. Emperor's Clothes Still Fit Just Fine // *Wired*. – Feb. 1995. – P. 104.
15. Ibrohimov, A. A. O., Koryogdiyev, B. U. O., & Tojiboyev, S. Z. (2022). KORPORATIV NIQOBLARNI OLIB TASHLASH KONSEPSIYASI VA UNI O'ZBEKISTON KORPORATIV HUQUQIDA TAKOMILLASHTIRISH

MASALALARI. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 2(1), 1068-1082.

16. Kathy Rebello. Making Money on the Net // *Bus. Week.* – Sept. 27, 1996. – P. 104.

17. Steve G. Стейнберг. Seek and Ye Shall Find (Maybe) // *Wired.* – May 1996. – P. 84.

18. Tojiboyev, S. Z. (2022, August). THE PROSPECT OF TOBACCO CONTROL REGIME IN UZBEKISTAN IN LIGHT OF POTENTIAL DISPUTE UNDER THE UK-UZBEKISTAN BIT. In *INTERNATIONAL CONFERENCES* (Vol. 1, No. 7, pp. 46-51).

19. Топилдиев, Б. Р. (2017). Основные условия договора доверительного управления имуществом. *Юрист*, (9), 15-19.

20. Topildiyev, B. R. (2022). MOL–MULKNI ISHONCHLI BOSHQARISH TUSHUNCHASI VA UNING SHAKLLANISHI. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 2(4), 998-1008.

21. Jessica Litman. The Exclusive Right to Read // 13 *Cardozo Arts & Ent. LJ.* 29. – 1994. – P. 46.

22. Steve G. Seek and Ye Shall Find (Maybe) // *Wired.* – May 1996. – P. 108.

23. Mitch Betts. Online Pay Per View // *ComputerWorld.* – June 5, 1995. – P. 58.

24. Constance Sommer. Film Rights Falling Through the Net // *San Jose Mercury News.* – Dec. 10, 1996. – P. 10.

25. Галахова А. Е. Способы защиты и охраны объектов авторского права, размещенных в инфосфере сети Интернет // *Юридический мир.* 2013. № 10. – С. 32–34.